

Arşivimden otuz yıl öncesine ilişkin bir belge.

İli : Denizli

İlçesi : Acıpayam

Anlatan : Fatma Baysal

Derleyen : Orhan Acıpayamlı

ACIPAYAMDA DÜĞÜN FOLKLORU

Evlenmeler büyüklerin aracılığıyla olduğu gibi, gençlerin kendi aralarında anlaşmaları ile de olur. İkinci durumda, büyüklerin anlaşmayı onaylamaları gerekir. Bu onaylama işi aslında güç ve bir çok sorunları beraberinde getirmektedir. Otuz ve daha öncesi yılların Acıpayam'ında toplum ve aile yapısı daha başka idi. Ailede tek söz babanıydı. Bu nedenle baba, oğluna kız ararken kendi düşünce ve Acıpayam geleneklerine uygun bir gelin seçmek isterdi. Bunda ekonomik kurallar da büyük rol oynarlardı. Aileye girecek kızın mali desteği önemli idi. Bu destek ise, kız ailesinin akça durumuyla ölçülmekteydi. Acıpayam genellikle bir tarım memleketi olduğu için, kızın fiziki gücü de önemli idi. Sosyal yönden de ailelerin en aşağı birbirlerine denk olmaları gerekiyordu. Ayrıca, kızın ahlaki yönü seçim işinde önde gelen konulardan biriydi. Kızın ev işlerini bilmesi, hünerli olması aranan özelliklerin başında gelmekte idi. Buna karşı sevişerek evlenenler, az da olsa, görülmekte idi. Yukarıda belirttiğimiz, bu gibi ilişkilerin sonu çoğunlukla hüsrarla bitirdi. Babasına ekonomik ve ahlaki yönden bağımlı olan delikanlı, genellikle kızıdan vazgeçmek zorunluğunda bırakılırdı. Böyle bir durumda delikanlıya ilişkisi olan kız adeta boşlukta kalırdı. Bu gibi kızlar, ne kadar temiz olursa olsunlar, bir daha evlenemezlerdi. Ya da sosyal ve ekonomik yönden kendi düzeylerinde bulunmayan delikanlılarla yuva kurarlardı. Bazı durumlarda, bu gibi kızların aklını oynattıkları görülmüdü.

Yine yukarıda belirttiğimiz nedenlerle kız kaçırma olayına çok az rastlanırdı. Çünkü, ozamanlar, baba yardımı olmadan aile kurmanın olasılığı hemen hemen yok gibiydi. Ayrıca, kız kaçırma iyi sayılmadığı gibi ailelerin arasını açmakta bazan kanlı olaylara neden olmakta idi.

Şimdiye kadar belirttiğimiz özellikler, bir zamanlar Acıpayam'da *geniş aile / extented family* tipinin yürürlükte olduğunu göstermektedir. Bugün için, Acıpayamın içinde bu tip aile hemen hemen yok olmuştur. Fakat, köylerde bu tip ailelere rastgelmek olasıdır. Bununla birlikte eski fonksiyonlarını yitirmişlerdir.

Eski Acıpayam'da evlenmelerde ilginç bir oluşma saptanmış bulunmaktayız. Genç kızlar, uzaktan uzağa sevdikleri erkekleri büyü yoluyla elde etmeğe çalışırlardı. Şimdi bu işi dul kadınlar yapmaktadır.

Acıpayam'ın ilginç yanlarından birisi de Acıpayam erkeklerinin daha genç yaşlarda memleketi terketmeleriydi. Bu gün de aynı oluşum sürmektedir. Bu olgu, delikanlılar düzeyini aşp aile boyuna ulaşmıştır. Acıpayam'ı gençliklerinde terkedenlere gelince, bunlar dışarda evlenmektedir. Bu gibi evlenmelerden oluşan aileler, bir kaç kez Acıpayam'a uğramanın dışında, yaban ellerde yerleşmekte idiler.

Bu kısa girişten sonra, *Acıpayam'da geleneksel evlenme şekline geleceğiz.*

Oğlunu evlendirmek isteyen aile beğendikleri kızı istemeye kadınları gönderirler. Kız istemeğe gidenlere *elçi* denir. Kadın elçiler bir kaç kez kız evine giderek,

— *Allahın emri, peygamberin katli ile kızımızı istemeğe geldik...* derler.

Kızevi kesin kararını vermemekle birlikte, zaman kazanmak istiyorsa,

— *Bir kez de erkekleriniz gelsin...* derler.

Kadın olsun, erkek olsun elçiler, oğlan tarafının akrabası ya da yakın tanıdığıdır. Bir de kız istemeği görenek edinmiş kişiler vardır. Genellikle bunlar da elçiler arasına katılır.

Erkek elçilerin kızevini ziyaretleri sırasında şurdan burdan söz açılır. Konuya gelindiği sırada, eğer kızevi bu evlemeğe rıza gösteriyorsa, misafirlere *şerbet* verir, ayrıca,

— *Sizin mehel gördüğünüzü biz de mehel gördük. Allah kısmet ederse hayırlısı olsun...* derler.

Eğer ailenin kızlarını evlendirmeye gönülleri yoksa, o zaman, *Nasibinizi başka yerde arayın, bizim vaktimiz yok...* şeklinde cevap verirler.

Hatta, bazı durumlarda gelen elçilere kapıyı açmadıkları olur. Böyle bir durumla karşılaşan elçiler çok üzüldükleri gibi, kendilerini büyük bir harekete uğramış sayarlar. Acıpayamlılar da, bu tür hareketleri uygun bulmazlar. Sonuçta ailelerin arası açılır.

Söz kesildikten sonra, oğlan evinden bir kimse kız evine giderek,

— *Keten mi kesilecek, nişan mı. . .* diye sorar. Kız tarafı hangisini isterse önce o yapılır.

*Nişana karar verildiğinde, gereken hazırlıklara girişilir. Oğlan tarafı, kızın nişan elbisesinden tutunda terlik, çorap fıstanlık, vb. giyeceği ve kullanacağı ne varsa hepsini alıp kız evine gönderir. Oğlan evinden kız evine ayrıca helva, leblebi, şeker, üzüm, burma şeker yollarlar. Eğer oğlan tarafı zenginse dürü yapar. Dürü yapmak, elbise, tülbent, mendil gibi hediyelerin gönderilmesi demektir. Genellikle bu, kızın yakın akrabalarına gönderilir. Dürüyü getirenlere bahşiş verme geleneği vardır. Kız evi de, bu hediyeleri karşılıksız bırakmaz. Oğlan evi ile oğlanın akrabalarına dürü yollarlar. Ayrıca, özel surette hazırlattıkları baklava ve *saraylı'yı*¹ oğlan evine gönderirler. Oğlan evinde bu tatlılar asla yenmez. Konu komşuya sunulur ya da dağıtılır.*

Anlaşmaya göre dürü, nişan yerine düğünde de yapılabilir.

Daha sonra konu komşu ve tanıdıklar, nişanı kutlamağa çağırılır. Toplantı kız evinde olur. Oğlan tarafı kıza bilezik, gerdanlık gibi altın armağanlar verirler. Hem oğlan tarafı hem de davetliler kızın göksüne para iğnelerler. Ayrıca, davetlilerden *ağız tedi* adı altında, kız evine şeker ve lokum getirenler olur.

Nişandan sonra *partı görülür, güveylik beğenilir*. Kız ve erkek aileleri birarada çarşıya çıkarlar. *Partı görme'de*, nişanlı kızın istediği bütün giysi ve diğer eşyalar alınır. *Güveylik beğenme'de*, bu kez damat namzedinin beğendiği giysi vb. kız tarafı almak zorundadırlar. Böylece her iki ailenin bir takım gereksinimleri yerine getirilmiş olmaktadır. Çok cender olsa da bazan, kızın beğendiğini oğlan tarafı,

1- Tatlı.

ya da oğlan tarafının beğendiğini kız tarafı pahalı ve gereksiz bulur. Böylece nişan bozulmuş olur.

Evvelce aileler arasında varılmış olan anlaşma uyarınca bir hafta, bir ay ya da bir yıl sonra *keten kenilir*. Ketenin kesileceği gün, akraba ve konu komşuya bildirilir. Gün gelince önce oğlan tarafı oğlan evinde, kız tarafı kız evinde toplanır. Aralarında sohbet ederler. Kız evinde toplananlar daha sonra hep birarada oğlan evine gelirler. Gelirken yanlarında kahve ve kara lokum getirirler. Nişanlı kız ile bir kız arkadaşı üç etek giymiş durumda misafirler arasında bulunurlar. Misafirlere, oğlan evinden getirilen kahve ile kara lokum sunulur. Bu sırada, oğlan annesinin önüne, oğlan evinden yollanmış olan *gelinlik urbası* serilir. Gelinin arkadaşı önde olmak üzere, her iki kız urbanın üzerinden atlıyarak oğlan annesinin önüne düşerler. Gelin giderek kaynanasının elini öper. Kaynana da geline beşbirlik armağan eder. Gelinin görüşmeleri de geline altın bilezik verirler. Kimi misafir gelinin yakasına kağıt para iliştirirken kimisi de gelinin arkasına konmuş olan *bobçaya* yağlık² havlu, basma, vb. atarlar. Kızevince tutulan *çalgıcılar* çalgı çalar, aralarına gelini alan genç kızlar oyun oynar, türkü ve şarkılar söylenir. Eğlence sırasında her iki kaynana çalgıcının yakasına para iğnelerler.

Eğlence sırasında söylenen oyun havaları ile türkü ve şarkıların bazıları şunlardır:

- 1 -

Ateş yanan yerde diken mi biter,
Kızın güzelliği baha mı yeter,
Kızım kalk gidelim,
Ateşi yak gidelim,
Atı çek gidelim,
Güzelleri neyni,
Gelinleri neyni,
Menevişe boyun eğmiş,
Yaprağı suya değmiş,
Seni saran oğlan ölmüş,

²- Mendil.

Gelinleri, neyni,
 Güzelleri neyni
 Menevişi boğum boğum,
 Türlü kuşlar ötsün bu gün,
 Gelinleri neyni,
 Güzelleri neyni.

- 2 -

Kaleden kaleye bir şahin uçurdum,
 Birini tuttum birini kaçırdım.
 Elimde yelpaze yelleniyorum.
 Kız oğlanı görmüş sallanıyor,
 Atma bu taşları ben yaralıyım,
 Yarım alları giymiş ben kırmızı,
 Kaleden kaleye bir gemi üzüm,
 İstiye istiye kalmadı yüzüm,
 Ağlıya ağlıya kör oldu gözüm,
 Atma bu taşları ben yaralıyım,
 Yarım alları giymiş ben kırmızı.

- 3 -

Ben bir incecik yılanım akıp giderim,
 Aktıkça yerleri yakıp giderim,
 Anadan yok fayda babadan yok,
 Aldım garip başımı çıkıp giderim,
 Koca dağ başında bir fidan elma,
 Elmasını yiyip dibinde eğlenip kalma,
 Bir kelam yar buldum sanma,
 El yar olmaz, el adamı nazlı yardan ayırır.

Evleri var bir yaman uçta,
 Kınamayın komşular acılar başta,
 Atım eğertendi gidiyorum işte,
 Ben gideyim dolu evlerin boş kalsın.
 Arık kıyısında yalabık taşlar,
 Ak göksün üzerinde güller budamışlar,

A güzel seni benden ayıralım demişler,
 Haktan ölüm gelmeyince ayılmayalım.
 Karacaoğlan derler bize ezelden,
 Başımı alıp çıkamadım güzelden,
 Bahçemize kötü düşman gezelden,
 Dosta yollayacak güller bulunmaz oldu.
 Ak kızın adını Hōri vermişler,
 Telem saçını arkasına örüvermişler,
 Bir güzeli bir çirkine vermişler,
 Çirkin gülmüş güzel ağlayıp durur.

- 5 -

Çakıcı dağdan inmiyor,
 Mor fesini giymiyor,
 Çakıcı zeybek vurulmuş
 Ben vuruldum demiyor,
 Elmalı dağı oydular,
 İçine çete koydular,
 Yörük alinin ismini
 Hazreti Ali koydular.
 Bey dağını aştılar,
 İçine mavzer astılar,
 Demircinin kamasından,
 Jandarmalar kaçtılar.

- 6 -

At olur da depmez mi,
 Yandım aman a gelin,
 Yar olur da öpmez mi,
 Yandım aman a gelin.
 İncede çibik belverir,
 Kız oğlana gül verir,
 Yandım aman a gelin,
 Kız oğlanın altında,
 İrlıya ırlıya can verir.
 Bu gün ayın onudur,

Yükm buğday unudur,
 Elin oğlu haindir,
 Sever sever unudur.
 Dam başında dudu var,
 Dudu kızın adı var,
 Eğil bir küçük öpeyim,
 Sende şeker tadı var.
 Ördek suya dalda gel,
 Yardan haber alda gel,
 Eğer yarım uykudaysa,
 Tut kolundan al gel.
 Buğdayım buğdayım,
 Sereyim kurudayım,
 A kömür gözlü sevdiğim,
 Ben seni nasıl unutayım.

- 7 -

Üzümler salkım saçak,
 Alçak boylusun alçak,
 Sana küçük demişler,
 Sen doldurursun kucak.
 Denizli yollarında,
 Kelepçe kollarında,
 Allah canımı alsın,
 O yarin kollarında.
 Titren yolu daracık,
 Ay gider açık açık,
 O kızın memeleri,
 Yumurtadan ufacık.
 Oy deye deye deye,
 Başımın tacı yarım.
 Sen bana acı yarım.

- 8 -

Merdivenden tıklar mıkır aşağı,
 Kurbanlık gidiyor Mahmut Şevket Paşaya,
 Kral Cavurun başı aşağıya,

Atma anam atma İşkodranın ardına,
 Kimseler yanmasın anam yansın derdime,
 Merdivenden tıkr mıkır inerken,
 Güle güle aman yarırırır...
 Yar koynuna girmedim,
 Ben bu yazıları kendi elimle yazmadım,
 Atma anam atma karlı dağın ardına,
 Kimseler yanmasın yarım yansın derdime.

- 9 -

Yeşil yeşil ördek,
 Hani senin eşin eşin ördek,
 Amannnnn ördek,
 Ördek suya dalda gel,
 Yardan haber alda gel,
 Eğer yarım gelmezse,
 Tut kolundan alda gel...

- 11 -

Çek deveci develerin ulansın aman,
 Ulansın da başınardan sulansın aman,
 Develidir develi,
 Sordum aslın nereli,
 İsgen isgen dereli,
 Elma yanaklı,
 Turunç turunç memeli,
 Çek deveci develerin yokucur³ aman,
 Kar memeler birbirine tokuşur aman,
 Develidir develi,
 Sordum aslın nereli,
 İsgen İsgen dereli,
 Elma yanaklı,
 Kiraz kiraz dudaklı,
 Gerdanı bereli

3- Yokuşa tırmansın.

- 11 -

Acıpayamın Ovası,
Zencirli kuyunun boğası,
Bu kadar olur,
Cimcik üzümün duası.

- 12 -

Alverişin martinimi şu kartalı vuralım,
Vuralım da Ümmü Kızı bulalım,
Biz Ümmüsüz nasıl köylere varalım,
Aldı gitti kanlı çaylak ümmümü.

Oniki telem saçının örgüsü,
Su yüzünde gidip gider Ümmü Kızın bürgüsü,⁴
Bu güzellik sana hakkın vergisi,
Nerelere koydun çoşkun sular Ümmümü.

Eğlence devam ederken bir *kesici* çağrılır.⁵ Kesiciye, oğlan evi tarafından gönderilen bir kumaşın üzerinde bulunan yaprak gösterilerek,

— *Adet yerini bulsun kanatıver...* denir. Bunun üzerine, kesici, kumaşın üstündeki yaprağın ucundan bir parça kesiverir. Kız ve oğlanın anneleri, kesiciye biraz para vererek onu savarlar. Kumaş, günü gelince dikilmek üzere, gerçek bir terziye gönderilir.

Bundan sonra *düğün* hazırlıklarına geçilir. Akraba ve konu komşuya *oku*⁶ gönderilir. Oku genellikle Sabun, ispirte,⁷ yağlık⁸ vb'lerdir. Oku dağıtıldığı gün, Oğlan evi kız evine bir bakraç pekmez, yarım kilo *kına* ve yeteri kadar *çığa*⁹ gönderir. Bunları getiren kadın,

— *Bizim düğünümüz tıtuldu. Hayırlı, uğurlu olsun...* der. Kız evinde, bu armağanlara karşılık olarak, aynı kadınla, oğlan evine bir

4- Bağötesü.

5- Terzi.

6- Davetiye.

7- Kibeit

8- Mendil.

9- Gelin teli.

kutu lokum, bir tavuk ve bir bayrak yollarlar. Lokum ağız tadını, tavuk ise üretkenliği anlatır. Bayrak evin damına dikilir. Tavuk kesilmez, beslenir.

Kına gecesinden bir önceki güne *çeyiz günü* denir. İki yaşından sonra kız çocuklarının *çeyizler*'i hazırlanır. *Donanma*'ları ilk önce don ile işe başlanır. *Gönexme*'leri için daha sonra gömleklere geçilir. Böylece, kız çocukların çamaşırları, elbiseleri, yemek ve yatak takımları tamamlanır. Kısaca, evlenme çağına gelmiş olan her kızın, kız evince sağlanması gereken tüm gereksinimleri yerine getirilmiş olmaktadır.

Çeyiz günü olanakları ölçüsünde oğlan evi bir koç ya da keçi alır. Alınan hayvanın boynuzlarına birer elma geçirilir ve kırmızı kurdeleler bağlanır. Ayrıca, gözlerine birer kilo un, şeker, bulgur, pirinç ve zeytin yağı şişesi konan bir heybe hazırlanır. Bunlar bir eşek sırtında ya da insan omuzunda duvullu zurnalı kız evine gönderilir. Hayvanı getirene münasip bir para, davulcuya mendil verilir.

Çeyiz günü ikindi zamanı, oğlanın *sadıç*'ı ile arkadaşları, davul zurna eşliğinde,

— *Yarın kız almağa gideceğiz, buyurun...* diye ünlerler. Aynı sıralarda, oğlan evinin önünde odun çatılarak ateşe verilir. Buna *maşla* denir. Maşlanın çevresinde oku alan erkekler oyun oynar, silah atar ve *ayak karıları*¹⁰'m oynatırlar. Ellerinde maşlalarla sokakları dolaşırlar. Oğlanın yakın akrabaları konukları evlerinde konuklar. Erkekler, sabahlara kadar içki içer, *kahpa kari*¹¹ oynatırlar.

Maşla ertesi akşam da yakılır.

Kına gecesi'nden iki gün önce, kız evi tarafından *def* ve *dümbilek* çiden oluşan bir *çalgıcı grubu* tutulur. Eğer kız evinin durumu iyi değilse, *liğenci* ile yetinirler. Liğenci liğenin dibine vurarak, onu bir çalgı aygıtı gibi kullanır. Bunlar, tutuldukları günden, kına gecesi bitinceye kadar çalmaya devam ederler. Çalgıcılara, gelin oyun oynarken, oğlan evi ile kız evi para iğneler. Ayrıca, kız evi çalgıcının boynuna kumaş dolar.¹²

10- Orospu.

11- Orospu.

12- Sarar.

Daha önce kız evinden gönderilmiş olan boynuzları elma ve kurdeleli koç ya da keçi oğlan sağdıcı tarafından kesilir. Oğlan sağdıcı olmak belli kurala bağlıdır. Ancak, oğlanın evlenmemiş küçük kardeşi, küçük kardeşi olmadığı takdirde bekar bir akraba sağdıcı olur.

Kızın eline kına yakılacağı zaman, çalgıcılar kız ağlatan havası çalmağa başlar. Orada bulunanların tümü çalgıya eşlik ederler.

— *İstanbul'dan gelir, yaprak kınayı,
Yakma yenge yakma bana kınayı,
Ak ellerim kına istemez benim.*

*Susuz derelerde kavak biter mi?
Oğlansız evlerde duman tüter mi?
Uç kız bir oğlan yerini tutar mı?*

*Gıyış gıyış öten koca şaman dalları,
Üstümüzden gelen geçen koca bayram ayları,
Ellere düğün bayram, bize firkat¹³ günleri*

Bu yanık hava karşısında herkes ağlarken, başı bozulmadık¹⁴ yenge kadın'lardan biri, bir büyük liğen içinde kına karmağa devam eder. Bu sırada gelin kız da aşağıdaki sözleri söyler:

— *Al atımın izine,
Kına yakmış boğum boğum dizine,
Her ellerin anası gelmiş kızın,
Benim kadın anam hayal oldu gözüme.*

*Bakma anam bakma şu ellerin sözüne,
El adamı nazlı yardan ayırır.*

*Keten gömlek giyme dedim giymişsin,
Yakasını oyma dedim oymuşsun,
El sözünü tutma dedim tutmuşsun,
El adamı nazlı yardan ayırır.*

Ağlaşılar arasında gelin sözlerini bitirirken, kına karılması sürdürülmektedir. Bundan sonra, geline aptest aldırılır. Ellerine ayak-

13- ağlayıp sızlamak.

14- Kocasından ayrılmaması.

larna kına sürülür. Bu arada gelinin sağ avucuna, üzerinde kına bulunan madeni para konur. Gelin bu kınalı parayı alarak, *ocaklığın* içine yapıştırır. Gelinden artan kınayı, orada bulunan kadın ve kızlar *ellerine yakarlar*. Daha sonra, gelin orada bulunan bir sedire yatırılır. Öteki kadın konuklar, zıplayıp oynamaya devam ederken, kınalı ellerini birbirlerinin *cinsel organ*'larına, *meme*'lerine ve *yüz*'lerine sürerler.

Bundan sonra, konukların çoğu gelin evini terkeder. Geride yakın akrabalarla tanıdıklar kalır. Bunlar kendi aralarında bir takım *geleneksel oyunlar* oynatarak eğlenirler. Bu oyunlardan bir kaçış aşağıda belirtilmiştir:

1- *Sarhoş Oyunu*-. Bu oyunun diğer bir adı da *ispahan* oyunudur. Oyun sarhoş damat, gelin, yalancı gelin, damadın annesi, bir kadın, aza ve muhtar rolünü üstlenen oyuncular tarafından oynanır.

Sarhoş damat rolünü yapacak kız erkek gibi giyinir. Başında şapka, sırtında ceket, bacaklarında pantolon, belinde *poça*¹⁵ vardır. Duduğunun üzerinde ocak isinden yapılmış büyük bulunmaktadır. Bir elinde içi su dolu rakı şişesini, öteki elinde iri bir sopa taşımaktadır. Beline büyük bir kama sokuludur.

Gelin üçetek giyinmiştir.

Ötekiler günlük giysisileri içindedir.

Oyun sarhoş damadın ortaya çıkmasıyla başlar. Bir elinde sopayı tutarken, diğer eliyle rakıyı ağzına götürür ve doya doya içer. Sonra, kamayı belinden çeker üçetekli gelinin üzerine yürür, dövmeye başlar, bıçaklamak ister. Etraftan yetişenler gelini saklarlar. Bu sefer sarhoş damat önüne gelen güzel kadına saldırır, onları öpmeğe çalışır. Bir ara anasına sorar:

— *Ana... Benim kartı nerede?*

Damadın anasının yanında oturan bir kadın cevaplar

— *Anan geline un vermemiş, o da kaçmış...*

Bu kez oğlan muhtar ile azaya seslenir,

— *Benim kartı nerede? Onu bulun getirin...*

¹⁵- İpek püsküllü atkı.

Bunun üzerine muhtarla aza etraflarını araştırır ve yalancı bir gelin bularak, bunu sarhoşun önüne itelerler. Her ikisi birden oyun oynamaya başlar. Bu sırada çalgıcılar, çalgı çalarak şunları söylerler,

— *Ispaham ispaham, ağam ispaham,*

Gelinin püskülü eğreti ispahan.

Bu sözleri duyan sarhoş, anasına bağırır,

— *Ana... Benim karının püskülü eğriymiş Nereden aldın?*

Oğlanın annesi bir tüccar ismini belirterek,

— *Oğlum... Fettah'tan aldım püskülü... şeklinde cevaplar.*

Oğlan bunun üzerine bağırır,

— *Anam kariyı Fettahlara vermişte Fettahlatmış...*

Çalgıcı tekrar çalıp söylemeye başlar,

— *Ispaham Ispaham ağam ispaham,*

Gelinin fesi eğreti ispaham.

Oğlana yine annesi sorar,

— *Ana... Beim gelinin fesi eğreti imiş. Nerden aldın?*

Ana yine bir tüccar ismi düşünerek,

— *Fesi... 'tan aldım, der.*

Çalgıcı, çalgısının eşliğinde şunları söyler,

— *Ispaham, Ispaham ağam Ispaham,*

Gelin boyaması¹⁶ eğreti Ispaham.

Bunlar duyan oğlan tekrar sorar,

— *Ana... boyamayı kaça aldın?*

Aynı anda çalgıcı söylemeye başlar,

— *Ispaham Ispaham ağam Ispaham,*

Gelinin entarisi eğreti Ispaham.

Soru ve yanıtlar gelinin şalvarının, çoraplarının, gömleğiyle benzer özelliklerinin eğrilikleri ileri sürülerek devam eder. En sonunda çalgıcı, şunları söyler ve çalar,

— *Ispaham Ispaham ağam Ispaham,
Ardının gelini eğreti Ispaham*

Bu sözleri duyan oğlan annesine şu sözleri söyler,

— *Ana... Benim gelin eğreti imiş. Nerde benim gelinim?*

Annesi cevaplandırır,

— *Oğulum binlerce lira soydım, gelin eğreti olur mu?*

Bu cevap üzerine oğlan muhtar ile azaya gider ve,

— *bulun benim gelinimi... diye dayatır.*

Onlar da bu kez gerçek gelini bulup getirirler. Anası oğluna,

— *Seni beğenmemiş, onun için kaçmış der.*

Oğlan bu sözleri duyunca, dövmek için gelinin üzerine yürürken, kız kaçar. Bir köşeye sığınır. Oğlan kıza,

— *Sen beni niye beğenmedin, anlat... der.*

Kız cevap verir,

— *Anan bana yağ vermedi, tuz vermedi. Onun için kaçıyorum...*

Oğlanın annesi,

— *Yalan söylüyor. Seni beğenmedi. Kahpeliğe gidiyor...*

diye gelini yalanlar.

Oğlan öfkeli bir durumda karısına tekrar sorar,

— *Anam senin kahpelik yaptığını söylüyor, doğrumu?*

Kız yanıtlar,

— *Hayır. Anam kapıyı dayakladı. Beni içeri almadı.*

Oyun bu yanıt üzerine son bulur.

2- *Ergen Ağacı Oyunu*- Herbiri onbir kişiden oluşmak üzere kızlardan istiyenler iki gruba ayrılır. Gruplardan biri kız tarafını, öteki erkek tarafını simgeler. Her grubun ortasında bulunan kız grup başıdır. Oyun başlamazdan önce, her iki grup karşılıklı olarak, odanın karşıt duvarları önünde, sıralanırlar.

Oyuna önce oğlan tarafını simgeleyen grup başlar. Grup başı, bir adım kadar ileri çıkar. Elinde def vardır. Defe vurarak yürümeğe başlayınca, arkasındaki kızlar da omuz omuza bir sıra halinde yürür

ve hep bir ağızdan, karşı grubun önüne gelinceye kadar, belli bir ahenkle aşağıdaki sözleri söylerler,

— *Acı ergen ağacı, acı a dünür bacı, severiz sizi, alırız kıızı.*

Son sözcüğü bitirir bitirmez, başta grup başı olmak üzere oğlan tarafı, kız tarafının önünde durur. Grup başı elindeki defî, kadın tarafının grup başına verir. Bu kez, kadın tarafı, başta grup başı olmak üzere ve aynı düzen içinde, aşağıdaki sözleri söyliyerek ilerlemeğe başlarlar. Bu sırada, oğlan tarafı da def ve seslerin ahengine uyarak yavaş yavaş gerilerler,

— *Acı ergen ağacı, acı a dünürbaci. Sevmeyiz sizi, vermeyiz kıızı,*

Son sözcüğün söylenmesiyle birlikte her iki grup birden durur. Erkek tarafının arka tarafları aşağı yukarı duvara değeri. Bundan sonra erkek tarafı başı defî karşı taraftan aldıktan sonra, ilk kez yaptıkları gibi, yavaş yavaş ileri doğru def ve şarkı eşliğinde yürürken, bu kez, kız tarafı, aynı ahenkle gerilemeğe başlar. İlerleme ve gerileme, karşı duvara gelinceye ve şarkının son sözcüğü söyleninceye kadar sürer,

— *Acıpayam ağacı, a dünür baci, Severiz sizi a dünür. Alırız kıızı.*

Oyun, yukarıda belirtilen yöntemle uyulmak koşuluyla, karşılıklı söylenen sözler bitinceye kadar sürer.

— *Acıpayam ağacı, a dünür baci, Sevmeyiz sizi a dünür. Vermeyiz kıızı,*

— *Acı vişne ağacı, a dünür baci. Severiz sizi. Alırız kıızı.*

— *Acı vişne ağacı, a dünür baci. Sevmeyiz sizi. Vermeyiz kıızı.*

— *Pazarda hamam, kubbesi tamam. Severiz sizi a dünür. Alırız kıızı.*

— *Pazarda hamam, kubbesi tamam. Sevmeyiz sizi a dünür. Vermeyiz kıızı.*

— *Pazarda soğan, kızımız kovan¹⁷ a dünür baci. Severiz sizi a dünür, alırız kıızı.*

— *Pazarda tütün, kızımız bütün a dünür baci. Sevmeyiz sizi a dünür, vermeyiz kıızı.*

— *Haydi kızın potinini alalım, sinileri dolduralım. Kız evine iletelim. Al kabul eyle dünür, sen kerem eyle.*

— *Potininiz sizin olsun, düğününüz güzün olsun. Kızınız da sizin olsun a dünür. Sevmeyiz sizi.*

— *Hadî kızın şalvarını alalım, sıvrilerini donatalım, kızıne eledelim, al kabul eyle sen kerem eyle.*

— *Şalvarınız sizin olsun, düğününüz güzün olsun, a dünür sevmeyiz sizi vermeyiz kızı.*

— *Haydin kızın entarisini alalım, sıvrileri donatalım, kızın evine eledelim, al kabul eyle sen kerem eyle*

— *Entariniz sizin olsun, düğününüz güzün olsun, a dünür sevmeyiz sizi, vermeyiz kızı.*

— *Haydin kızın kuşağını alalım, sıvrileri donatalım, kızıne eledelim, al kabul eyle, sen kerem eyle,*

— *Kuşağınız sizin olsun, düğününüz güzün olsun, a dünür sevmeyiz sizi vermeyiz kızı.*

— *Haydin kızın ceketini alalım, sıvrileri donatalım, kızıne eledelim, al kabul eyle, sen kerem eyle.*

— *Ceketiniz sizin olsun. Düğününüz, güzün olsun. a dünür sevmeyiz sizi vermeyiz kızı.*

— *Haydi kıza altın alalım. Sıvrileri donatalım. Kız evine eledelim, al kabul eyle sen kerem eyle.*

— *Pazarda kedi kedi, kuyruğunu yedi yedi. Bok yemiş kadı kadı, kıyar nikahı nikahı.*

— *Pazarda kedi kedi, kuyruğunu yedi yedi. Bok yemez kadı kadı, kıymaz nikahı nikahı.*

— *Pazarda payam payam. Bok yemiş ayan ayan. Altır parayı parayı. kıyar nikahı nikahı.*

— *Pazarda payam payam. Bok yemez ayan ayan. Altır parayı parayı. Kıymaz nikahı nikahı.*

— *Pazarda hamam hamam. Kubberi tamam tamam. Bok yemiş imam imam. Altır parayı a dünür. Kıyar nikahı, nikahı.*

— *Pazarda hamam hamam. Kubberi tamam tamam. Bok yemez imam imam. Kıymaz nikahı nikahı.*

Bu oyun daha başka eşya, hayvan ve meyva isimleri söylenmek suretiyle istenildiği kadar uzatılabilir.

3- *Cırttak Oyunu*-. Aslında kız istemeğe ilişkin bir kına gecesi oyunudur. Önceki oyunun devamı gibidir. Oyunun elemanlarını kız anası, oğlan anası, iki çocuk genç kızlar oluşturmaktadır. Genç kızların bir kısmı, delikanlı görümündedirler.

Oğlan anası rolündeki kız, odanın karşı tarafında duran kız anasını canlandıran kıza doğru ilerler. Kız anasının yanında iki çocuk bulunmaktadır. Bunların biri kedi öteki köpek görevi yapmaktadır. Oğlan anası, kız anasının yakınına gelince havlayıp miyavlamağa başlarlar. Gürültüler arasında oğlanın annesi, kız annesinden kızını ister,

— *Allahın izni peygamberin kavli ile kızını istemeğe geldim...*

Bu sözleri söyler söylemez kedi ile köpek kadına hücum ederler. Çocuğun anası kaçar.

İkinci kez oğlan anası, elinde bir sopa ile kız istemeğe gider. Kendisine,

— *Biyo teyzesine soralım...* diye cevap verilir.

Kız anasına üçüncü kez gidişinde, oğlan anasına,

— *Hele biyo dayısına danışalım...* der.

Oğlan anasının dördüncü gidişinde ise, kız anası,

— *Babasına soralım...* der.

Oğlan anasının son kez kız anasına gidişinde, her zaman olduğu gibi kedi ile köpek havlıyarak ve miyavlıyarak kadının üzerine atılıp onu ısırıp çirmalamağa çalışırlar. Gürültü patırtılar arasında oğlan anası kız anasına seslenir.

— *Tak tak karısı yenge, köpeğine hoş, kedine de pist de...*

Kızın annesi hayvanlara hoş ve pist dedikten sonra, oğlan anesine yol gösterir,

— *Hoplayıp zıplayıp dereден geçiver.*

Oğlanın annesi cevap verir.

— *Hopladım, zıpladım, dereyi geçirdim... Allahın emri, peygamberin kavli ile kızını mehil gördüm.*

Kız annesi sorar,

— *İyi amma sen benim kızımın pahasına çıkabilecek misin?*

Oğlan annesi yanıtlar,

— *Çıkarım...*

Kız annesi kararını belirtir,

— *Öyle ise otuz top kumaş...*

Oğlan annesi, elindeki sopa ile yeri çizerek ve

— *Cırttak...* der. Bundan sonra aralarındaki konuşma aşağıdaki şekilde devam eder,

— *Kırk beşbirlik...*

— *Cırttak...*

— *Yirmi çift ayakkabı...*

— *Cırttak,*

— *On metre boyama...*

— *Cırttak...*

— *Bir top hümayun¹⁹...*

— *Cırttak,*

— *Yirmibeş tane boyalı yazma...*

— *Cırttak,*

— *Bir top tülbent dastar²⁰...*

— *Cırttak...*

— *Yirmi çift keten gömlek...*

— *Yirmi çift şorap...*

— *Cırttak...*

Bu konuşmanın sonunda, oğlanın annesi oradan ayrılır. Oğlanlar kızları sürükler. Güler oynarlar.

3- *Çingen Oyunu*-. a) Kadının biri omuzuna heybe asar. Onun da üstüne kalbur ile holuz²¹ takar.

19- Yemeni.

20- Başörtesi.

21- İri delikli elek.

— *Holuz alın... Kalbur alın...* diye dolaşmağa başlar. Çocuklar peşine düşer. Heybesini, kalburunu çekiştirmeğe başlarlar. Elekçi, çocuklardan kurtulmak için kaçar, saklanır. Fakat, çocuklar onu rahat bırakmazlar. Arayıp bulur, çekiştirmeğe başlarlar. Bunun üzerine elekçi kadın parmağına bir bez dolar. Elinin üstüne dastar örter. Dastarını boğarak bir bebek şekline dönüştürür. Bebek şekline soktuğu parmağı ile konuşmağa başlar,

— *Ak dut, ak dut,*

— *Efendim, efendim,*

— *Kaynanan ölmüş,*

— *Ölsün, ölsün,*

— *Ak dut, ak dut,*

— *Efendim, efendim,*

— *Görünce ölmüş,*

— *Ölsün, ölsün,*

— *Ak dut, ak dut,*

— *Efendim, efendim,*

— *Kocan ölmüş,*

Elekçi kadın baş parmağının üstüne vurarak ağlar ve bağıırır,

— *Onuda mı gördü kuruyasıya baş? Onuda mı gördü?*

b) Aynı kadın yüzüne ince bir bez geçirir. Bezin ağzına rastlayan bölümünü, ağzının içine çeker. İşaret parmağını, yukarda olduğu gibi, bebek şekline sokar. Daha sonra, bebeğe benzettiği işaret parmağıyla kekeliyerek karşılıklı konuşmağa başlar,

— *Ak dut, Ak dut,*

— *Efendim, efendim,*

— *Ne yapayım?*

— *Kocam fasulya almış. Ona piyaz yaptım. Kedilere de ziyafet çektim. Onda mı kabahat bende mi?*

— *Sende kabahat.*

— *Abuh abuh. Mundar karı. Çirkin karı. Ak dut, Ak dut?*

— *Efendim, efendim.*

— *Kocam balık almış. Baktım gözleri var. Korktum, atıverdim. Onda mı kabahat bende mi?*

— *Onda kabahat...*

— *Abuh... Kaymak kart... Abuh güzel kart... Abuh şeker kart...*

Ertesi sabah, gelin evinden oğlan evine, *güvey urbası* ile *sağdıç urbası* gelir. Düğün evindeki konuklar, urbaların eksikliği olup olmadığına bakarlar. eksik görürlerse bunu tamamlatırlar. Eksik yoksa,

— *Allah düzenlik versin...* denir. Daha sonra, sağdıçla güvey *hamam'a* gider. Hamamdan dönüşleri davul zurna eşliğinde olur. Sağdıçla güvey hasır üzerine kilim serilmiş olan meydanlığa gelirler. Burada bütün halkla birlikte diz çökerler. Arkadaşları koca bir bıçakla güveyin eline *kına yakarlar*. bu sırada *hoca* dua der. Orada bulunanlar, ellerini kaldırarak,

— *Aminnnnn...* diye bağışırlar. Duanın bitmesiyle birlikte davul çalmaya başlar. Bu sırada herkes kesesinin elverdiği ölçüde, güveyin yakasına para iğneler. Sonra bu paralar, güveyin cebine konur. Güvey kalkarak yaşlıların ellerini öper, arkadaşlarıyla sarmıştır. Bunlar olurken, arkadaşları güveyin ayakkabılarını saklarlar. Ancak, güveyden bahşiş aldıktan sonra, güveyin ayakkabılarını geri verirler. Daha sonra güvey evine döner.

Sağdıç ve arkadaşları gelini almak için gelin evine giderler. Yolda davul çalınır. Oyunlar oynanır. Cirit atılır. Bir gelenek olarak, sağdıçın gelin evine gelinceye kadar attan inmemesi gerekir. Gelin evinde davulcu ile kabadayılara²² bahşiş verilir. Ayrıca, gelin almaya gidenler yanlarında bir Türk bayrağı götürmüşlerdir. Gelin, kendisini almağa gelenlerle kayın pederinin ellerini babasının ayağını öper. Gelini bir kolundan babası, diğer kolundan kayın babası tutarak, sağdıçın bindiği ata kadar getirir ve atın üstüne bindirirler. Bu sırada kızın annesi gelinin başına buğday, kabak çekirdeği, şeker ve para saçar. Gelinin üzerinde üç etek vardır. Gelinin atını sağdıç yeder.²³ Gelin, böylece köy ya da kasabanın tüm sokaklarından geçirilir. Yol boyunca delikanlılar hava çeker oyun oynarlar. Oğlan evine

22- Delikanlılara.

23- Çeker.

geline, delikanlılara para verilir. Eğer bunlar, verilen parayı yeterli bulmazlarsa,

— *Atın kayruğu kaba, üstündeki kız gebe...* diye bağışırlar. Hemen bunlara yeteri kadar para verilerek susturulur. Gelin attan inmeden, kayın validesi, başına çekirdek, şeker buğday, para atar. Kapının önünde koyun ya da horoz kurban kesilir. Kan aktuktan sonra gelin attan indirilir. Bu sırada oğlanın annesi başındaki dastarı çıkararak gelinin boynuna dolar. Gelin kapının önüne serilmiş olan postekiden atlar. Sonra eline tutturulan yağı kapıya sürer. Kapıyı üç kez açıp kapadıktan sonra eve girer. Aynı anda gelinin başına duvak örtülür. Duvanın üstüne fes geçirilir. Fesin çevresine krep dolandırılır. Bunun altına altınlar sokulur. Duvak uzun süre açılmaz. Gelin ayaklarının altında yastık, oturmadan duvara dayanarak durur. Yemek ve tatlılar yendikten sonra, imam nikahı kayılır. Nikahtan önce gelin ve damat, vekilliklerini hem hocaya hemde ikişer tane olan şahitlerine verirler. Nikahtan sonra gelin ile güvey yalnız kalırlar. Bundan sonra, oğlan namaz kılar. Namaz bitince, damat gelini konuşturmaya çalışır. Gelini konuşturuncaya kadar para verir. Buna *söysetme parası* adı verilmektedir.

Zifaftan sonra oğlan tarafı,

— *Çarşafı çıkarın...* derler. Gelin kız çıktığı takdirde, kız evine müjdecî ile ayva gönderilir. Eğer gelin kız çıkmazsa, başına delik hasır geçirilerek babasının evine yollanır.

Sabahleyin gün doğmadan gelin ile damat eş ve dostlarını ziyarete giderler. Yanlarında yenge ya da görümce bulunur. Gidilen yerlerde büyüklerin eli öpülür.

Eve döndüğünde gelin tekrar giydirilir. Buna *gelin önü* adı verilir. Herkes gelini seyre gelir. Gelinin tüm eşyaları asılır. Buna *seyiz asma* denir.

